

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Saamelaisneuvosto kiinnittää huomiota, että lakiehdotusluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi saamelaisten oikeuksien huomioon ottamisesta suunnitelmia valmisteltaessa sekä saamelaiskäräjien kanssa käytävistä neuvotteluista. Ilmastolaissa säädettäisiin lisäksi saamelaisesta ilmastoneuvostosta, joka tukisi ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelua.

Lakiehdotusluonnoksen perusteluosassa todetaan (s. 11)

"Saamelaiset ja nuoret on nostettu selvityksessä esiin ryhminä, joiden osallistumismahdollisuuksia voitaisiin edistää ilmastolaissa. Viisi YK:n valvontakomiteaa on nostanut esiin, että muutenkin haavoittuvat väestöryhmät, kuten alkuperäiskansat ja lapset, ovat erityisen alttiita ilmastomuutokselle. YK:n ihmisoikeuskomitean raportissa vuodelta 2017 kehoitettiin sopimusvaltioita huomioimaan lasten oikeudet ilmastomuutoksessa sekä osallistamaan lapsia ilmastomuutokseen liittyvään päätöksentekoon (A/HRC/35/13). Saamelaisten osallistumisen osalta on huomioitava, että YK:n ihmisoikeuskomitea on ilmaissut huolensa Suomelle saamelaisten puutteellisista osallistumismahdollisuuksista ja rajallisesta päätöksentekovallasta maa- ja luonnonvarakysymyksissä (CCPR/C/FIN/CO/6)."

Saamelaisneuvosto pitää tärkeänä, että saamelaiset ja nuoret on nostettu selvityksissä esiin erityisryhmänä. Ilmastomuutoksen vaikutukset tulevat kohdistumaan suurimmilta osin nuoriin ja ilmastomuutos aiheuttaa epävarmuustekijöitä saamelaisten nuorten mahdollisuuksiin jatkaa perinteisten saamelaisten elinkeinojen kuten poronhoidon harjoittamista. Saamelaisneuvosto lisäksi huomauttaa, että YK:n ihmisoikeuskomitea on antanut alkuvuodesta 2021 uuden määräaikaisraportin Suomelle KP-sopimuksen toimeenpanemisesta. Komitea mm. kehotti Suomea tarkistamaan voimassa olevaa lainsäädäntöä, jolla säännellään toimintaa, jolla voi olla vaikutusta saamelaisten oikeuksiin ja etuihin, jotta käytännössä voidaan varmistaa tarkoituksenmukainen kuuleminen saamelaisten kanssa Free, prior and informed consent -periaatetta toteuttaen.

Lakiehdotusluonnoksessa todetaan vaikutuksista viranomaisten toimintaan seuraavaa (s. 22)

”Uuden ja laajemman neuvotteluelvoitteen myötä on varattava rahoitusta neuvotteluiden järjestämiseen. Kustannuksia syntyy neuvotteluiden teknisestä järjestämisestä, tulkkauksesta ja mahdollisista matkustuskuluista. Esimerkiksi ilmastolain uudistuksen yhteydessä käydyt neuvottelut saamelaiskäräjien kanssa maksoivat noin 1000 euroa.”

Esityksestä ei ilmene, että ovatko saamelaiskäräjien kanssa ilmastolain suunnittelusta käydyt neuvottelut suoritettu vain COVID-19 -pandemian aikana, jolloin neuvottelut on todennäköisesti käyty pääsääntöisesti etäyhteyksin.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Lakiehdotuksessa on tuotu asianmukaisesti esiin ilmastomuutoksen vaikutukset saamelaisiin ja saamelaisten kulttuuriin. Ilmastoriskien ja vaikutusten kohdalla on tärkeää kuitenkin huomioida myös se puoli, että saamelaiset kärsivät sekä ilmastomuutoksen suorista negatiivisista vaikutuksista, mutta myös toimenpiteistä, joita on suunniteltu ilmastomuutoksen hillitsemiseksi. Näitä ovat mm. sähköautoihin raaka-aineiksi tarvittavia akkumetalteja varten suunniteltu kaivostoiminta ja suurikokoiset tuulivoimalalaitoshankkeet, joita on viime aikoina varsinkin Norjassa suunniteltu myös Saamenmaan pohjoisosien tunturialueille. Toteutuessaan edellä mainitut infrasturktuurihankkeet mm. valtaisivat ja pirstaloisivat laidunalueita saamelaisten peronhoidolta.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämismääräys (5 §)

-

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

13. § Ilmastopolitiikan suunnitelmien valmistelu.

Saamelaisneuvosto huomauttaa, että ko. pykälään liittyvä lausunto pitäisi saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen lisäksi pyytää myös paikallista itsemääräämisoikeutta toteuttavilta saamelaistahoilta kuten saamelaisyhdistyksiltä ja siidoilta. Saamelaisneuvosto korostaa, että neuvotteluelvolla pitäisi ehdottomasti huomioida YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen keskeinen free, prior and informed consent -periaate.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

-

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

14 §. Saamelaiskulttuurin edistäminen.

Saamelaisneuvosto pitää asianmukaisena, että ilmastopoliittisten suunnitelmien valmistelussa veloitetaan ottamaan huomioon saamelaisten kotiseutualueella saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Asiassa tulee huomioida myös saamelaisten itsemääräämisoikeus kansana, joka pohjautuu YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976, KP-sopimus) artiklaan 1 ja YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976, TSS-sopimus) artiklaan 1. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa ja alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus on tunnustettu Suomen v. 2007 hyväksymässä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksessa (UNDRIP).

Pykälään liittyvät viranomaisten ilmastolain mukaisia suunnitelmia koskevat neuvottelut pitäisi suorittaa saamelaiskäräjien lisäksi kolttien kyläkokouksen kanssa ja yhteistoiminnassa paikallista itsemääräämisoikeutta toteuttavien saamelaistahojen kuten saamelaisyhdistysten ja siidojen kanssa.

Saamelaisneuvosto ehdottaa ko. pykälän perusteluihin tarkennettavaksi, että suunniteltujen toimien yhteyttä tulisi tarkastella sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä sekä saamen kieleen että kulttuuriin.

21 §. Saamelainen ilmastoneuvosto.

Saamelaisneuvosto pitää ehdotettua ilmastoneuvostoa lähtökohtaisesti tärkeänä edistysaskeleena saamelaisten osallistumisoikeuksien kannalta, joskin sen roolina on käytännössä lausuntojen antaminen ja se toimisi ilmastopoliittisten taustavalmistelujen tukena. Ilmastoneuvoston pitää turvata saamelaisten tosiasiallinen vaikutusmahdollisuus saamelaisten kulttuurin ja kielen ylläpitämisen ja kehittämisen kannalta. Ilmastoneuvoston rooli ei voisi olla vain toimia foorumina jossa saamelaiset pääsevät vain esittämään näkemyksensä, vailla vaikuttamismahdollisuuksia. Vaikka ilmastoneuvostosta säädetäänkin tarkemmin asetuksessa, niin Saamelaisneuvoston mielestä pykälässä ehdotettu kokoonpanon muodostusperiaate on asianmukainen ja se korostaa saamelaisten perinteisen tietämyksen ja perinteisten elinkeinojen asemaa. Tieteenalojen osalta Saamelaisneuvosto pitää pykälässä mainittujen tieteenalojen lisäksi myös humanististen tieteiden asemaa tärkeänä, koska saamen kielten ja kulttuurin opinnot sisältyvät ko. tieteenalan alle.

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

-

Muutoksenhaku (22 §)

Saamelaisneuvosto pitää valitusoikeuden laajentamista saamelaiskäräjille ja kolttien kyläkokoukselle positiivisena asiana. Saamelaisneuvosto kuitenkin huomauttaa, että po. valitusoikeus tulisi olla myös

paikallistason itsemääräämisoikeutta toteuttavilla saamelastahoilla kuten saamelaisyhdistyksillä ja siidoilla.

Esityksen vaikutukset

-

Muita huomioita

Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Lakiehdotusluonnoksessa lukee, että "Saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n neuvotteluelvoitteeseen liittyvästä menettelystä säädettäisiin jatkossa 9 §:n sijaan ehdotetussa 9 b §:ssä. Tämä vaikuttaisi ehdotetun ilmastolain 14 §:n 1 momentin säännösviittaukseen. Mikäli saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n muuttamista koskeva esitys hyväksyttäisiin toimikunnan mietinnössä ehdotetussa muodossa, tulisi tämän esityksen 14 §:n 1 momentissa ehdotettu viittaus saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:ään muuttaa viittaukseksi kyseisen lain 9 b §:ään."

Saamelaisneuvosto kiinnittää huomiota siihen, että po. kohdassa käytetään sanamuotoa "toimikunnan hyväksymässä muodossa". Saamelaisneuvosto on tuonut saamelaiskäräjälakiehdotusta koskevassa lausunnossa esille, että 9 § sisältää vielä puutteita, joita tulee korjata lain jatkovalmistelun yhteydessä. Mikäli lakiehdotusta muutettaisiin esimerkiksi Saamelaisneuvoston ehdottamaan suuntaan jatkovalmistelussa, niin silloin kyseessä ei enää ole toimikunnan mietinnössä ehdottamasta muodosta.

Labba Oula-Antti
Sámiráđđi - Saamelaisneuvosto